

УДК 336.777; 347.745/.748

CERIF: S144, S130

DOI: 10.5937/AnaliPFB2003172J

Др Светислав Јанковић*

ПРАВНИ (БЕ)ЗНАЧАЈ ПОКРИЋА КОД МЕНИЦЕ И ЧЕКА

С обзиром на то да имају истоветну персоналну структуру, меница и чек, и поред разлика у погледу сврхе (плаћање, обезбеђење, кредитирање), имају заједничку особину у погледу трасантовог покрића код трасата. Чини се да је постојање покрића правно неважно за положај трасата и акцептанта. За разлику од трасата који нема обавезу исплате, акцептант је има, али се обојици правни положај одређује не спрам покрића, него спрам сопственог пристанка на установљавање обавезе. Док трасат (како код менице, тако и код чека) не даје пристанак на трасантов налог, дотле га акцептант (код менице) даје, стварајући за себе обавезу исплате која је самостална и независна од покрића. У првом делу рада, меница и чек се функционално одређују у вези са уговором о продаји и асигнацијом. Затим се разматра апстрактност у грађанском праву, а посебно повезаност установе стипулације (из старог римског права) и меничне радње акцептирања. Напошетку, приказује се однос основних меничних лица према покрићу.

Кључне речи: *Меница. – Чек. – Апстрактност. – Стипулација. – Покриће.*

1. УВОД

1.1. Хипотеза

Меница и чек су инструменти плаћања са истоветном структуром основних лица која се у њима појављују.¹ Под основним лицима

---

* Доцент, Правни факултет Универзитета у Београду, jankovic@ius.bg.ac.rs.

¹ Разлику између инструмента и средства плаћања приказује у свом истраживању Мирјана Радовић (М. Радовић 2016, 26, 281–292, 591), тако што као средство плаћања одређује „ствар или имовинско право чији коначан пренос

и структуром подразумевају се трасант, трасат и ремитент, те односи који између њих настају поводом менице/чека. Премда у основи имају различите сврхе, меница и чек се у погледу правног значаја покрића могу подвести под исту категорију у оквиру које новчано покриће трасанта код трасата, формално, нема никакву правну важност.

Да би се ова хипотеза ваљано разумела, неопходно је упознати се са основним правним односима који постоје у предменичној, односно претчековној фази и у меничној, односно чековној. Циљ таквог приказивања је да се укаже на самодовољност менице и чека у смислу самосталног правног извора облигација које су у остварењу неодвојиво везане за свој извор.²

1.2. Функционални појам менице и чека

Предменична и претчековна фаза подразумевају правни однос који претходи радњи њиховог издавања и у ширем смислу објашњавају узрок и циљ употребе тих инструмената плаћања. Најчешће је изражена у уговору о продаји, мада се, нарочито код менице, може изразити и у другим правним пословима (пре свега, у уговору о кредиту).

Када је уговор о продаји претходница меници, најчешће уз њега постоји и уговор о текућем рачуну као основа потоњег уговора о акцепту у меници.³ Купац из уговора о продаји истовремено је и корисник текућег рачуна, односно налогодавац из уговора о акцепту. Продавац је поверилац за цену који путем радње издавања менице треба да постане поверилац ових хартија од вредности. Најзад, банка која је уговорна страна из уговора о текућем рачуну (те, уговора о чеку и акцепту), појављује се као прималац налога чија је садржина плаћање уписаног износа новца имаоцу менице. Овако изложена структура односа има своју претечу у асигнацији у којој купац има улогу асигнанта, продавац асигнатара, док банка фигурира као асигнат.⁴

са дужника на повериоца доводи до престанка новчане обавезе испуњењем“. Супротно, употреба инструмента плаћања нема за непосредну последицу престанак облигације.

² Напомена: У даљем току рада ће се употребљавати израз меница као заједнички именитељ за меницу и чек у погледу основних учествујућих лица (трасант, трасат и ремитент), како се читалац не би оптерећивао њиховим упоредним помињањем. Израз чек ће бити изричито употребљен само када разлике то захтевају.

³ Односно уговор о чеку, када је употребљен чек. Уговор о чеку представља правни однос између банке и њеног клијента на основу кога се банка обавезује да исплати све чекове које клијент у перспективи буде „вукао“ на њу, то јест оне у којима конкретну банку буде означавао као трасата, под условом претходног покрића садржаног на салду текућег рачуна. Такво банчино обавезивање према М. Радовић (2016, 597) представља, несумњиво, облигацију резултата.

⁴ Појам и основни односи у асигнацији могу се спознати у правилима Закона о облигационим односима – ЗОО, *Службени лист СФРЈ*, 29/78, 39/85, 45/86

Када уговорници из продаје одлуче да за исплату цене употребе меницу, неопходно је да преобразе своје дотадашње улоге у оне у којима ће се појавити у хартији од вредности. Тако, купац ће се појавити као издавалац, трасант, продавац као поверилац, ремитент, док ће банци бити намењена улога налогопримца, односно трасата.⁵ Изражено меничним „језиком“, то значи да трасант даје налог (безуслован) трасату да о доспелости исплати уписани износ новца ремитенту (или неком другом лицу по ремитентовој наредби). Из угла ремитента, то значи да он има право да захтева исплату одређене своте новца од трасата. Најзад, из угла трасата, то значи да је њему дат налог да ремитенту о доспелости исплати у хартији уписану своту новца.

Са аспекта меничноправних односа, ремитент има положај повериоца, док положај трасата не може да се окарактерише као дужнички. Њему је налог дат, али се тиме не установљава обавеза, па ни кад је давању тог налога претходило закључење уговора о акцепту (код менице) или уговора о чеку (код чека). Такво поимање троличне структуре менице и чека чини ове хартије од вредности у основи истоветним, имајући у виду правни положај основних лица у њима. И заиста је тако. Трасант, трасат и ремитент имају исти правни положај и у меници и у чеку у часу њиховог издавања. Након тога, настају разлике између менице и чека. Њихов узрок је различитост сврхе, која је код чека ограничена на плаћање, док је код менице обogaћена и кредитном и обезбеђујућом сврхом (Васиљевић 2012, 373, 425).

Основна разлика менице и чека која произлази из њихових сврха јесте у доспелости.⁶ Док чек увек доспева по виђењу, меница може доспети осим по виђењу и у неко друго време. Штавише, код менице је најчешћа пракса да не доспева по виђењу, како би тако

– одлука УСЈ, Службени лист СРЈ, 31/93, Службени лист СЦГ, 1/2003 – Уставна повеља, Службени гласник РС, 18/2020, чл. 1020–1034, али и у учењима Стевана Јакшића (1962, 378).

⁵ За менична лица наводе се скраћене ознаке (т-нт, т-ат, р-нт, и-ар) са циљем да се укаже на истоветност „наставака“ тих ознака које постоје у асигнацији и у поменути хартијама од вредности. При томе, истоветност није само изражајног, термилошког карактера, него и функционалног, с обзиром на исти правни положај који имају асигнант и трасант (наставак –нт), асигнат и трасат (наставак – ат), те асигнатар и ремитент (наставак – ар). Премда се у последњем пару улога очигледно примећује одступање, оно је само привидно, јер је ремитент први поверилац менице док је сваки следећи поверилац, у редовном току ствари, индосатар, а који у свом изразу садржи наставак (-ар) усклађен са оним из асигнације (асигнатар, а-ар).

⁶ Штавише, Ева Ломницка и сарадници (Elinger, Lomnicka, Hare 2011, 398) сматрају да је англосаксонским појмом менице обухваћен и чек, у том смислу што се чек у свом појмовном одређивању схвата као меница, али сужена на временско и персонално ограничење тако што чек доспева увек по виђењу и трасиран је само на банку, док се код менице, као трасат може појавити и било које друго лице.

био искоришћен њен кредитни потенцијал. Разлика у доспећу се изражава највише у радњи акцептирања која у меничној пракси добија карактер редовности, док је код чека, не само нема него је, чак, и забрањена.⁷ Радњом акцепта, трасат прихвата трасантов налог за плаћање ремитенту, истовремено се једнострано обавезујући према ремитенту да ће му уписани износ новца о доспелости исплатити.

Дакле, радња акцептирања има правну повезаност и са предметном и са меничном фазом. Прво, путем акцепта, трасат испуњава обавезу из уговора о акцепту и, претходно, уговора о текућем рачуну, коју има према лицу које је у меници представљено као трасант. Друго, акцептом се трасат обавезује према ремитенту (и сваком доцнијем ваљаном имаоцу менице) да ће исплатити меничну своту о доспелости. На тај начин се и номинално преображава од трасата (недужника) у акцептанта (главног меничног дужника).

Без обзира на описану разлику између менице и чека, улога покрића трасанта код трасата иста је код менице и код чека. Наиме, положај трасата у меници и чеку, као и акцептанта у меници није повезан са претходним правним односима лица која су у тим инструментима представљена као трасат и трасант. У том смислу и постојање покрића трасанта код трасата (односно трасантов салдо на рачуну код трасата) правно је неважно за положај који ће трасат, односно акцептант имати у чеку и меници.

Таква правна неважност односа који претходи меничном резултат је апстрактности која представља ослонац самосталног установљавања обавезе кроз тај инструмент. Апстрактност није ограничена само на хартије од вредности, али да би се схватила правилност њеног деловања, неопходно је детаљније се упознати са њом.

2. АПСТРАКТНОСТ

2.1. Појам

Правни послови се према видљивости основа њиховог настанка деле на каузалне, код којих је разлог настанка обавезе у правном

⁷ У погледу чека се може појавити (у правним системима који то дозвољавају) и радња која је врло слична акцепту, али то свакако није, јер нема чековно дејство, као што акцепт има менично дејство. То је радња цертифицирања чека којом се банка лично обавезује повериоцу по чеку (ремитенту или доцнијем ваљаном имаоцу чека) да ће му га исплатити *тако што ће блокирати за тај износ трасантов рачун*. При томе, банка се, као трасат, ванчековно обавезује, не чинећи ни једну чековну радњу. Она се само лично обавезује имаоцу чека на исплату. Штавише, изјава да ће блокирати за тај износ (који ће служити исплати) рачун трасанта потпуно је безначајна, јер то имаоца чека не занима, нити му ствара било какву правну важност (Janković 2018, 59).

послу видљив, и апстрактне, код којих није.⁸ Конкретније, у каузалним пословима је јасно уочљив циљ (лат. *causa finalis*) због кога се посао и предузима, односно зашто се страна у послу обавезала, док то, код апстрактних, није видљиво. Код апстрактних послова је видљива само обавеза која настаје као резултат претходног разлога који је у облику апстрактног посла несазнатљив. Заправо, таква оформљеност апстрактног посла и спречава да се сазнају разлог и циљ конкретног обавезивања.⁹

Раздвојеност и независност апстрактне облигације у односу на њен основ (разлог настанка) чини њено испуњење вероватнијим, то јест лакше остварљивим. Олакшано и ефикасно испуњење апстрактне облигације је могуће, управо, због њене самосталности која се изражава у правно ванконтекстном настанку. Наиме, сам контекст настанка облигације се у таквом случају чини правно неважним и без утицаја је на даљу судбину њеног испуњења.¹⁰

Као најпознатији апстрактни посао, у савременом праву се најчешће помиње меница (Стојановић, Антић 2004, 329). У њеној строгој форми изражена је апстрактност која онемогућава сазнавање разлога обавезивања. Путем менице је могуће сазнати само податак ко је и на шта обавезан, али не и због чега, односно на основу чега се обавезао. Таква одлика меничног обавезивања је, према Гамсу (1956, 246), погодна за привредни саобраћај, јер га, пре свега, убрзава тако што онемогућава преиспитивање правне важности обавезе која је у њој изражена. Дакле, немогућност оспоравања меничне обавезе на основу разлога њеног настанка (односно преиспитивањем грађанскоправног посла чија се обавеза путем меничне форме претвара у меничну обавезу) чини меницу, истински, класичним апстрактним послом.

2.2. Развој апстрактности = *stipulatio*

Апстрактност се у свом дејствујућем, правно важном облику појављује још у старом Риму. Наиме, поступком тзв. стипулације

⁸ Израз каузални правни посао потекао је од *causa*-е, која представља разлог, основ и циљ правног обавезивања. Због тога, како сматра Водинелић (Vodinelić 2012, 451) (не)видљивост *causa*-е јесте критеријум поделе на каузалне (код којих је она видљива) и апстрактне послове. Важно је напоменути да апстрактни послови, свакако, имају *causa*-у, само што је она услед њихове форме неучљива.

⁹ Ти послови су називају апстрактним зато што се, према Вуковићу (Вуковић 1959, 166) основ њиховог настанка *апстрактне*, изопштава из њиховог појавног облика.

¹⁰ Поједини британски аутори (von Mehren, Murray 2007, 97) сматрају да у англосаксонском правном подручју, на супрот апстрактности облигације стоји доктрина противчинидбе (енгл. *consideration*) према којој је за ваљаност, то јест пуноважност саме облигације неопходна и ваљаност контекста у којем је настала.

будуће уговорне стране су се обавезивале на одређене чинидбе тако да су биле видљиве само обавезе поводом њих, али не и разлог њиховог настанка, нити њихов циљ (кауза).

Стипулација (лат. *stipulatio*) је, изворно, представљала строго формални усмени споразум који се постизао употребом ритуалних речи, након чега су се јасно одређивале обавезе уговорних страна. При томе, није се видела стварна подлога обавезивања (Вујклић 2005, 501).

Вредност стипулације се састојала у јасноћи и недвосмислености преузетих обавеза које су гарантовале њихову неспорност и лакше испуњење. Јасноћа се постизала тако што се читав правни однос (путем стипулације) упрошћавао и тако сводио на основне обавезе уговорних страна које су оне изричито прихватале. Управо је у изричитости, одсечности израза садржана основна одлика стипулације која се састојала у узајамном питању и одговору које су уговорне стране међусобно саопштавале једна другој.¹¹

Свођење читаве садржине правног односа између уговорних страна само на питање и одговор доводило је, заправо, до правно значајног осамостаљивања конкретног питања и одговора тако што су, на крају, само то питање и одговор чинили облигацију. Њихова правна квалификација је, дакле, указивала на створена права и обавезе. Управо је та упрошћеност (али можда и одвајање битног од небитног) уклањала будућа неразумевања (између уговорника у погледу преузетих обавеза), и сходно томе, умањивала могућност међусобног спорења. Супротно, чини се да већина спорова у савременом привредном и потрошачком праву извире, управо, из тог неразумевања, чак и несазнавања, садржине правног односа, а то је најчешћи случај са прихватом општих услова пословања као начином закључења уговора. У таквом случају, једна страна која прихвата опште услове пословања (као низ већ обликованих права и обавеза) друге стране, суштински се са њима не упознаје детаљније што у, крајњем исходу, према Цимермановом мишљењу (Zimmermann 1990, 69) врло често води њиховом неразумевању и, следствено, правном спору.

Овако приказана апстрактност била је подударна са формом правног посла тако што су се путем форме (*stipulatio*) преузимале обавезе, односно сама форма је била правни извор тим обавезама и њихово објашњење. У таквом, изворном облику и дејству, апстрактност је остала заступљена, само код појединих хартија од вредности (менице и чека) и уговора у којима је дошло до преклапања саме форме и апстрактности. У осталим правним односима, апстрактност

¹¹ Конкретно, обавеза се стварала тако што је на питање једне стране, следио кратак, чак, лаконски одговор друге стране, који је понављао садржину постављеног питања, али само у потврдном реченичном смислу. На пример, на питање „Обећаваш ли да ћеш ми дати стотину?“, следио је потврдан одговор друге стране, „Обећавам“ (Zimmermann 1990, 68).

и форма су се раздвојили, тако што је форма одбацила апстрактност, опставши самостално.¹² Тако је у савременим правним системима и даље опстала форма као услов пуноважности појединих уговора (посебно у располагању правима на непокретносима), али тако да је из таквих уговора кауза, ипак, видљива (Gursky 2007, 13).¹³

2.3. Апстрактност у меници

Меница и чек су апстрактне хартије од вредности (скр. хартије) према критеријуму видљивости основа настанка обавезе у њима. Сама подела хартија на апстрактне и каузалне у себи обухвата и још једну поделу према критеријуму да ли се путем њих ствара ново, до тада непостојеће право или се само признаје већ постојеће. У том смислу, апстрактне хартије су најчешће и установљавајуће јер се путем њих ствара ново право, док су, насупротив њима, каузалне оне путем којих се признаје већ постојеће право (Gursky 2007, 13). Тако, путем менице и чека настаје право на исплату новчаног износа које до тада није постојало, а поводом кога се ни не види разлог његовог настанка.¹⁴ Супротно, путем складишнице се признаје већ постојеће право (поводом робе) из којег се тачно види како је и због чега настало.¹⁵

¹² На пример, пренос својине у немачком праву врши се путем два уговора, првог, основног и истовремено каузалног и другог, стварног (реалног, нем. *dinglicher Vertrag*) и истовремено апстрактног. Потоњи, реални уговор је апстрактан, некаузалан што значи да је независан у односу на основ (основни уговор). То у крајњем исходу води преносу својине и када је први, основни уговор, правно неваљан (Brehm, Berger 2006, 394).

¹³ На пример, нотаријална форма у континенталним правима у располагању правима на непокретностима или, пак, тзв. *deed* у англосаксонском правном подручју путем кога се једино може располагати имовинским правима на непокретностима (Stone 2005, 73; Јовановић 2015, 63).

¹⁴ Запажање: У раду се указује на то да је меница апстрактна, а не каузална хартија од вредности, што не би требало ни да буде спорно. Међутим, чини се да се особина апстрактности појачава трговачком употребом менице (циркулацијом), односно, слаби ако нема преноса менице. На то указује и српска судска пракса која анализира меницу у функцији средства обезбеђења. Наиме, у конкретном случају била је издата сопствена меница као средство обезбеђења основног уговора. Раскидом основног уговора, поднесен је захтев за повраћај менице, као предатог средства обезбеђења, што је суд прихватио као оправдано, имајући у виду правно дејство раскида уговора које се састоји, упрошћено посматрано, у повраћају примљенога. У конкретном случају, суд је налазио да је меница средство обезбеђења, дајући јој, при том, својства телесне покретне ствари, а која би, с обзиром на своје обезбеђујуће својство требало да се врати раскидом уговора чије је извршење обезбеђивала. Суд је у том случају могао да усвоји такав захтев само због посебних околности у којима се та, сопствена, меница нашла, а, пре свега, зато што није трговачки даље употребљавана (преношена). У супротном, да је меница преношена, суд не би могао да усвоји захтев за њен повраћај издаваоцу, с обзиром на то да би савесни трећи стичалац имао менично право у пуној јачини његове апстрактности. Вид. Решење Вишег трговинског суда, И Пвж. 104/06 од 23. фебруара 2006.

¹⁵ Постоје мишљења, какво заступа и Мирјана Радовић (2011, 298) да се путем складишнице не признају постојање и важност стварног права (својине/залог)

Апстрактност у меници се односи, даље, на самосталност меничног права, односно његову независност у односу на основ (његовог) настанка. То значи да менично право *опстаје* и када разлог његовог настанка (оличен у основном, ванменичном послу) *престаје*.¹⁶ Према томе, могло би се тврдити да је право у меници не само апстрактно (у смислу да је основ његовог настанка прикривен, али и даље постојећи), него је и самостално у односу на свој основ.¹⁷ Значи, његов предменични основ је неважан за његово даље постојање, односно менично право ће наставити да постоји и ако се предменични однос испостави као правно неваљан.¹⁸ Штавише, чини се да се основ меничног права налази у самој меници, а не у његовом предменичном односу што указује на сличност са стипулацијом римског права.

У старом римском праву, грађани су се обавезивали путем стипулације која је установљавала апстрактну и самосталну обавезу, односно прецизније, обавезу из које се није видео разлог настанка, то јест основни посао. Сам поступак стипулације је био својеврстан основ настанка обавезе и од ваљаности (форме) стипулације се ценила и ваљаност обавезе. Истоветно је у савременом меничном праву, у коме сама меница (њен формални склоп) представља основ обавезе која настаје из ње. Штавише, сам начин, односно поступак настанка меничне обавезе умногоме је сличан оном из староримске стипулације. Наиме, како се сама стипулација састоји из постављеног питања и потврдног одговора (којим се, зарад сигурности, понавља садржински део питања), тако се ствара и обавеза главног меничног дужника.

Обавеза главног меничног дужника настаје тако што трасат прихвати трасантов налог за исплату меничне своте о доспелости. Конкретно, ремитент, као менични поверилац, поставља питање трасату да ли жели да прихвати трасантов налог и обавезе се да исплати

на роби), него да настаје само облигационо право (на предају робе). На тај начин би и складишница могла да се сврста у тзв. конститутивне хартије путем којих се установљава неко ново, до тада, непостојеће право. Наиме, путем складишнице се не признаје до тада постојеће право својине на ствари, него се ствара ново право. То је потраживање према складиштару на предају те ствари, а које није постојало пре складишног посла.

¹⁶ У конкретном случају то значи да када трасат акцептира меницу, то има важност и правно делује према сваком законитом имаоцу менице. У том смислу се према сваком, формално легитимисаном, имаоцу менице путем акцепта установљава посебна, независна обавеза. Према томе се и огледа крајњи домет апстрактности, јер је основни посао не само прикривен формом менице, него је чак и несазнатљив, што га чини, у првом погледу, и неважним за меничне односе (Brütt 1908, 210–211).

¹⁷ Решење Апелационог суда у Београду, Гж. 4320/17 од 15. марта 2018.

¹⁸ У меници је садржано само обећање, али не и сврха (основ) због које се оно даје, с обзиром на то да је апстраховано, као што је то случај, према Вуковићу (1959, 166) и са апстрактним уговорима.

меничну своту о доспелости законитом имаоцу менице.¹⁹ Трасат прихвата трасантов налог тако што потврдно одговори на ремитентово питање, те се у том погледу поступак заснивања меничне обавезе поистовећује са оним из стипулације. Дакле, ако трасат прихвати трасантов налог потврдно одговоривши на ремитентово питање, менична обавеза је настала и, супротно, ако не одговори, обавеза није настала.

Истоветност начина стварања обавезе у стипулацији и меници праћена је истим правним дејством које се састоји у осамостаљивању тако настале обавезе у односу на основни посао у коме се обавеза изворно појавила, али је зарад одређеног јачег правног дејства (ефикасности у остварењу) „преведена“ у меничну обавезу (путем стипулације). Тај развојни пут није споран и јасно је да је обавеза настала прво у грађанском, а затим у меничном праву.²⁰ Међутим, спорно је сматрати грађанску обавезу каузом меничне обавезе, јер менична обавеза не настаје на основу ње, него на основу себе саме, прецизније, на основу строго уређеног поступка њеног настанка. Због тога, здрава логика указује на одвојеност та два правна амбијента (грађанског и меничног) која се испољава и на плану тзв. покрића, јер се оно чини потпуно неважним за испуњење меничне обавезе.

¹⁹ У теорији постоји схватање да је анахроно сматрати да трасант упућује трасату *налог* или, чак, *молбу* да ремитенту или другом лицу по његовој наредби исплати меничну своту. Оправдање за такав став се налази у томе да трасант издаје трасату, у суштини, *наредбу*, а не *молбу*, да из покрића које има код њега исплати менични износ ремитенту (McKendrick, 522). Према том теоријском схватању, трасант путем издавања менице једноставно располаже својим покрићем и нема потребе да поводом тога „моли“ са неизвесним исходом услишења молитве трасата код кога се налази његово покриће. Међутим, таквим схватањем се губи из вида да грађанска и менична облигација нису истоврсне у свом дејству, те да иако постоји грађанска облигација (трасатова према трасанту у погледу покрића и додатно, уговор о акценту) то још увек не значи да постоји менична обавеза на страни онога ко држи покриће (трасата). Доцније ће се уочити да меница представља, у суштини, генератор грађанских права и да се путем ње (тачније кроз њу) грађанска права преображавају у менична која су јача и „извршнија“ у односу на грађанска.

²⁰ У том смислу је београдски Апелациони суд правилно разграничио дејства класичног, грађанског, јемства и меничне обавезе. Економски посматрано, ако би обавеза могла да се сматра одређеним имовинским изражајем, јемство за исплату главног дуга, с једне стране, и меница као средство обезбеђење испуњења истоврсног дуга, деловали би у почетном билансу као истоветна правна средства. Међутим, ако би се главни дуг делимично исплатио, онда би се јемчева обавеза, у свом обиму, ускладила са обавезом главног дужника (смањила би се), док би менична обавеза остала иста (у пуном обиму) упркос, у стварности, делимичној исплати главног дуга чије је испуњење обезбеђивала. Наравно, то не важи за тзв. бланко меницу чија је попуна зависна од основног посла, али само у првом кораку, односно до тренутка њене трговачке употребе и преношења на треће савесно лице. Вид. Пресуда Апелационог суда у Београду, Гж. 7590/15 од 7. децембра. 2016.

3. ПОКРИЋЕ

3.1. Појам

Покриће је најчешће новчани износ (салдо) који трасант има код трасата и из кога би требало да се исплати меница или чек. Међутим, уз такву тврдњу треба дати неколико напомена. Прво, покриће не мора да се састоји само у расположивом новцу представљеном салдом текућег рачуна, него и у кредиту одобреном од банке трасата. Друго, трасат је најчешће (или код чека увек) банка, док је трасант њен клијент као корисник банкарског текућег рачуна (Бартош, Антонијевић, Јовановић 1974, 211). У том смислу, претходно објашњено покриће не представља нешто што припада трасанту (тј. клијенту банке), јер се новац на текућем рачуну деперсонализује и губи своју индивидуалност претварајући се у облигационо право према банци, као страни из уговора о текућем рачуну. Дакле, уочљив је депозитни карактер тог посла (Јанковић 2013, 632). Треће, постоји мишљење да састав покрића не мора да буде само у новцу, већ може да буде и у стварима, услугама (уопште чинидабама) и било којој другој вредности која се може потраживати.²¹

У суштини, покриће се не сме поистоветити са својим предметом (новцем или пак обезбеђењем у виду ствари или услуга), већ само са својим правним изражајем, то јест са потраживањем онога што је његов предмет. При томе, меница и чек морају да гласе увек на одређени новчани износ, иза кога би требало да стоји покриће изражено, такође, у новцу. Међутим, ако се као покриће схвати трасатова новчана облигација према трасанту, онда је могуће да и ствари и друга права буду средство обезбеђења које се кроз банкарски механизам преобразе у покриће, односно трасантово право на новчани износ према трасату.²²

²¹ Права на стварима, формално посматрано, нису покриће већ само средство обезбеђења банчине тражбине према клијенту (Јасоби, 277). Код чека се покриће може састојати само у новцу, што је логично на први поглед, јер трасат може да буде само банка (Бартош, Антонијевић, Јовановић 1974, 221). Међутим, нема разлога да „покриће“ код чека не буде и у нечему другоме, а не само у новцу, посебно када је у питању издавање чека путем дозвољеног негативног салда на текућем рачуну, где је кредит обезбеђен неким стварноправним средством (хипотеком, залогом). При томе, то средство обезбеђења, заправо, није покриће већ само „покриће покрића“, које се изражава у новцу.

²² Сличан механизам постоји и код тзв. подакредитива (енг. *back-to-back credit*) где у структури посла постоје, заправо, два акредитива. Први, који је непреносив и који служи као средство обезбеђења издавања и плаћања другог, који се у контексту посла назива подакредитив (Моенс, Гиллис, 396). Сличност подакредитива и *реално* (у стварима и правима) *обезбеђеног меничног покрића* састоји се у томе што и подакредитив и менично покриће имају новчани изражај, и што су са друге стране истоврсно обезбеђени стварима или правима, а не и новцем.

Према томе, покриће представља одређени део имовине (постојећи или дугујући) поводом кога трасант има кредибилитет (основа) да пошаље трасату налог да исплати меницу, односно чек. Међутим, значај покрића на том месту престаје, јер оно нема правно обавезујући значај за трасата, него само једну тачку ослонца која се налази ван менице и чека (тачније, у предменичном и пост-меничном и чековном стању).

3.2. Правни безначај покрића

Правни безначај покрића се састоји у томе што његово постојање не утиче на обавезу исплате меничне своте. Иако лаику може да делује да испунљивост меничне обавезе зависи од постојања покрића (из кога би та обавеза и требало да се испуни), у суштини, правно посматрано, није тако.²³ Према описаним особинама апстрактности и самосталности меничне обавезе, неспорно је да она приликом свог настанка губи правну везу са правним односом насталим пре ње. То даље значи да се губи правна веза и са покрићем, тачније, са потраживањем према ономе што чини предмет покрића.

Дакле, ако је трасат прихватио трасантов налог за исплату менице и тако постао акцептант, онда је његова менична обавеза по основу акцепта постала самостална, односно независна од њиховог претходног ванменичног правног односа који је оличен у покрићу. Конкретно, то значи да је акцептантова дужност да исплати меницу независна од покрића које трасант има код њега, односно да ће постојати чак и ако покриће доцније нестане. Штавише, акцептант не може да условљава исплату менице постојањем покрића, јер он исплатом испуњава своју обавезу, из своје имовине, а не из трасантове имовине (тј. његовог покрића). Покриће није у правној вези са акцептантовом обавезом и, стога, не може утицати на њено постојање и испуњење.

Истоветна правилност се односи и на чек, са том разликом што је чек неакцептабилан. Наиме, чек се може посматрати и као „окрњена“ трасирана меница уз назнаку да доспева по виђењу и да се не може акцептирати (чиме се онемогућава кредитирање, то јест пролонгирање њеног плаћања). Због тога, трасат у чеку није (никада) дужан да га исплати, јер не преузима самосталну обавезу као што то чини акцептант у меници. С тим у вези ни покриће нема некаквог правног значаја на положај трасата, јер се непостојање трасатове

---

²³ И међу правницима се, чак, укоренило схватање да „ко има покриће издаје чек, а ко нема, али ће га о доспелости имати, издаје меницу“. Такво схватање се поклапа са најчешћом, уобичајеном пословном праксом, али правно није тачно (Aigler 1925, 857; Радовић 2016, 584).

обавезе на исплату чека неће пољуљати постојањем покрића. Дакле, и када постоји покриће трасат није дужан да исплати чек. Он тада може да га исплати, али опет из сопствених средстава, а за тај износ ће, истовремено уз дејство компензационог механизма текућег рачуна, оптеретити трасантово покриће.

Формалноправно, и када постоји покриће, може се учинити да трасат нема *обавезу*, али има *право* да исплати чек што је из угла читаве правне конструкције (која се састоји од чека, уговора о чеку, текућег рачуна и основног посла) тачно и правно повезано, али из строго чековноправног угла није.²⁴ Нетачност се састоји у томе што се не може одредити да банка као трасат има *право* да исплати чек, већ само *слободу* према којој ће, зависно од околности конкретног случаја, проценити да ли ће извршити исплату. Банка нема право у формалном смислу зато што, у случају немогућности употребе тог права, у крајњем исходу не би могла да га оствари путем принудног процесног механизма.²⁵ Дакле, она има само слободу која је правно неуређена, односно која, с обзиром на своју неуређеност, нема у својој садржини ни диспозицију (да нешто треба или не треба да уради), а ни санкцију.²⁶

Такође, између трасата и законитог имаоца чека не постоји чековни однос по основу кога трасат има обавезу да исплати чек (као што постоји менични однос акцептанта и ремитента). Напротив,

²⁴ Истоветно је и у обрнутој ситуацији када нема покрића, јер и тада банка трасат нема обавезу, али има право да исплати чек. Међутим, у таквим случајевима, у Србији, банка трасат неретко (ако не и увек) исплаћује чек и то чини се из два разлога. Први је Међубанкарски споразум (чл. 40) који се односи на гарантовање исплате, између осталог, и лимитираних чекова у вези са којим ће банка исплатити чек без обзира на покриће, под условом да је издат на унапред уређеном обрасцу и да је уписани новчани износ на чеку нижи или једнак прописаном лимиту (5000 РСД). Други је мишљење да су, практично, сви класични, лимитирани чекови, заправо, сертификирани, с тим што их је банка сертификирала пре него што је саме чековне формуларе дала клијенту (потоњем трасанту) на коришћење. Чини се да банка то ради зато што број чековних формулара условљава претходном проценом кредитбилитета свога клијента (трасанта) и спрам тога практично одлучује о броју издатих чекова у платном саобраћају (Јанковић 2018, 54). Споразум банака о обављању међусобних услуга по пословима динарске штедње, девизне штедње, текућих рачуна грађана и правних лица и банкарских платних картица, <http://www.ubs-asb.com/LinkClick.aspx?fileticket=DTsuyyuSdU0%3d&tabid=425&mid=939>, последњи приступ 21. априла 2020.

²⁵ Ако би банка имала право на исплату чека, онда би то значило да би, у крајњем случају, могла да принуди имаоца чека на пријем исплате, а то свакако, формалноправно, није тачно имајући у виду да је чек, баш као и меница, тражљива, а не доносива новчана облигација. Конкретно, то значи да се чек, у одсуству презентације на исплату коју врши чековни поверилац, не би никако могао исплатити.

²⁶ У том смислу, правилније би било одређење да банка као трасат *увек може, али и не мора да исплати чек*.

постоји само претчековна трасатова обавеза, на основу уговора о чеку, да исплати чек ако у моменту његове презентације буде постојало покриће. Не улазећи у даље објашњење правне природе чека (која може да варира од асигнације до уговора у корист трећег лица), јасно је да покриће не фигурира као правно значајно, јер и кад га трасант има код трасата, не постоји обавеза трасата да исплати чек законитом имаоцу (барем не на основу самога чека).

Обавезујућим правилима Закона о чеку уређује се неопходност постојања покрића у моменту издавања чека што би указало на правну неваљаност чека који је издат без покрића.²⁷ Такав закључак би, међутим, био нетачан јер је чек правно ваљан иако нема покриће приликом издавања. Осим тога, сама чињеница његовог непостојања производи ванчековне последице, као што је грађанскоправна одговорност трасанта према ремитенту за штету, или некадашња казнена (кривична и прекршајна) одговорност за издавање чека без покрића (Josipović 1983, 125).²⁸ Штавише, чини се да је сврха правила којим

²⁷ Закон о чеку, *Службени лист ФНРЈ*, 105/46, *Службени лист СФРЈ*, 12/65, 50/71, 52/73, *Службени лист СРЈ*, 46/96, *Службени лист СЦГ*, 1/2003 – Уставна повеља, чл. 4. Такво правило је, заправо, одступање од класичног Женевског система чека путем кога „покриће“ није било нужан предуслов издавања чека, односно његове пуноважности. Упор. Женевска конвенција о чеку (енг. *Convention Providing a Uniform Law for Cheques*), чл. 3. Међутим, југословенско (касније српско) право прихватило је концепцију према којој је „покриће“ нужно важно за пуноважност издатог чека, вероватно, како би се одржавала финансијска дисциплина. Нажалост, тиме би се учинило не само одступање од Женевског чековног система, него и угрожавање чековног правног саобраћаја израженог посебно у савесном и законитом имаоцу чека, чија би се савесност односила на незнање (и уопште немогућност сазнања) (не)постојања чековног покрића (Радовић 2016, 586).

²⁸ Ни само биће кривичног дела издавања чека без покрића није било одређено према упрошћеном механизму, тако да се кривично дело чини чим нема покрића приликом његовог издавања. Потребно је да, уз то, постоји и намера прибављања противправне имовинске користи, што је била кључна одредница у једном случају приликом кривичноправне квалификације издавања чека без покрића. Наиме, запослени који је остваривао редовне месечне приходе у једном тренутку је остао без позитивног салда на текућем рачуну и, упркос томе, издао чек, употребивши га за текућу куповину намирница. Иако је јасно да је чек био издат у тренутку када за њега није постојало покриће (што је по члану 4. Закона о чеку, иначе, недозвољено), суд је правилно проценио да поменуто кривично дело није учињено, јер издавалац није имао намеру да прибави противправну имовинску корист. Непостојање такве намере је потврђивала редовност прихода (од плате) издаваоца чека, те је у конкретном случају банка исплаћујући „непокривени“ чек одобрила додатни кредит свом клијенту, издаваоцу чека, оптеретивши га са знатно вишом каматном стопом. Углавном, таква банкарска пракса је још један доказ да покриће не делује правно значајно у односу између трасата (исплатиоца чека) и имаоца чека, јер и у случају да оно постоји банка може да одбије исплату чека (без икакве одговорности према његовом имаоцу), али и да прихвати исплату чека у одсуству покрића, какав је био случај и у описаном примеру. Вид. Пресуда Окружног суда у Ужицу Кж. 18/08, од 28. фебруара 2008.

се уређује забрана издавања чека без покрића имала своју основу више у заштити јавног, него приватног интереса, што је у савременом праву постало анахроно и напуштено као такво.²⁹

3.3. Право на покрићу

Имајући у виду положај трасата у меници и чеку, јасно је да он није у правној обавези све док се о томе не изјасни, било акцептом (менице) или исплатом (чека). Када се изјасни тада преузима обавезу коју исплаћује из сопствених средстава (за који износ, даље, задужује трасантов рачун). Међутим, у пословној пракси 20. века била је изражена дилема у вези са правом на покрићу, односно има ли ремитент, без обзира на трасатов став, права на трасантовом покрићу, као и каква права у погледу покрића има трасант након што је издао меницу или чек. Дакле, на овом месту се разматра ситуација када је чек издат (а још увек неисплаћен) и када је меница издата (а није акцептирана).

3.3.1. Трасантово право на покрићу

Када изда чек, односно меницу, основна дилема за трасанта је да ли има нека права на покрићу док се поменути финансијски инструменти не исплате. Ако би се логички посматрало, требало би да се уздржи од употребе покрића у друге сврхе док се меница или чек не исплате или, пак, док не прође време (и могућност) за њихову исплату.³⁰

С друге стране, ако се формалноправно посматра, трасант има право да располаже покрићем, односно својим новчаним потраживањем према трасату, и после издавања менице и чека. На то упућује тумачење на основу разлога супротности. Наиме, ако сертификирање чека значи блокаду трасантовог покрића коју учини трасат, након чега трасант више нема права да располаже покрићем, онда изостанак радње сертификирања значи и изостанак забране трасанту да располаже својим покрићем, па и након радње издавања чека (Ellinger, Lomnicka, Nare, 411).

Истоветно је и са меницом. Када је трасат акцептира, тада се губи трасантово право располагања покрићем, јер је оно сада заузето,

²⁹ У савременом праву се учинило праведнијим да банке ризик издавања чека без покрића не преносе (трансферишу) више на државу, него да се суоче са њим и поднесу га, те да буду подстакнуте да га саме решавају. Такво схватање је коинцидирало са укидањем казне затвора због имовинске немогућности испуњења облигације, а то је иначе у складу са Протоколом 4 (чл. 1) уз ЕКЉП. (Janković 2018, 57; Шкулић 2015, објављено у *Политици*). Европска конвенција о људским правима и основним слободама – ЕКЉП. Протокол 4. https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_SRP.pdf, последњи приступ 19. априла 2020.

³⁰ Протек меничне доспелости или рока за презентацију чека на наплату.

резервисано са наменом исплате менице. Дакле, до радње акцептирања трасант је могао да располаже покрићем, односно оно се условно речено сматрало његовим док се након акцепта сматра трасатовим. Штавише, ако би се над трасатом отворио поступак стечаја, онда би покриће ушло у његову стечајну масу, а не би се излучило у трасантову имовину, како тврди Ивица Јанковец (1995, 22).

Изнесена правила о трасантовом односу према покрићу пре и после (акцепта, односно исплате менице и чека) треба посматрати само из релативног предменичног и претчековног угла. Она извиру из уговора о чеку и акцепту, односно шире, из уговора о текућем рачуну и чине само припрему за финансијски инструмент не утичући на правне односе у њему самоме с обзиром на његову апстрактност. Због тога је много важније утврдити какав је ремитентов положај према покрићу.

3.3.2. Ремитентово право на покрићу

Како је већ установљено, ремитент нема никакво право према трасату како код чека, тако и код неакцептиране менице. Тачније, ремитент није у меничном односу са трасатом, све док трасат не уђе у тај однос путем акцептирања. Код чека, он свакако у тај однос никада и не улази. Међутим, у појединим правним порецима се ремитенту даје право на покрићу које трасант има код трасата. То право ремитент стиче у тренутку издавања менице или чека. У том случају, трасат се не уводи у менични однос мимо своје воље, него се само трасантово право на покрићу преноси на ремитента издавањем менице. То исто важи и у случају издавања чека. Даље, ремитентово право на покрићу преноси се и на сваког доцнијег стицаоца менице, односно чека. Како га је трасант пренео на ремитента, тако ће га даље и ремитент пренети на индосатара или цесионара.³¹

Такво правило постоји у француском праву и представља својврстан изузетак од општеприхваћеног меничног и чековног режима широм света. Оно се, правно, објашњава прећутном радњом уступања потраживања према покрићу до којег долази аутоматски са радњом издавања или преноса менице и чека (Јанковец 1995, 25). Дакле, приликом издавања и одређивања трасата, долази до аутоматског преноса права на покрићу које трасант има према трасату. Покриће се приликом издавања уступа ремитенту, а затим се приликом преноса уступа индосатару.³² Међутим, право на покриће

³¹ Меница се, како сам закон претпоставља, преноси индосаментом (када је хартија по наредби), али је могућ пренос и класичном цесијом (у случају да се испољи као хартија на име), те, најзад, простом предајом када је при употреби постала хартија на доносиоца.

³² У англосаксонском праву се, насупротив француском, не врши пренос права на покрићу са трасанта на ремитента приликом издавања менице. Штавише, још

има своје ограничење у временском смислу, јер је нејасно и, стога, неизвесно да ли је право на покриће искључиво право, то јест оно које, осим његовог титулара, искључује сва остала лица из његовог коришћења. Ако јесте, онда је положај његовог имаоца сигуран и изванредан, а ако није, онда положај ремитента зависи од даљег трасантовог понашања везаног за употребу покрића. Практично то значи да ако је право на покриће искључиво, онда се издавањем менице, односно његовим аутоматским преносом на ремитента дешава нешто слично сертификарању чека, када је трасантово покриће блокирано.

С друге стране, право на покриће, осим временског, трпи и количинско и доказно ограничење, јер се не зна колико је трасантово покриће код трасата, и шта је доказ да оно постоји. Због тога је неопходно уз сам финансијски инструмент приложити и доказ о покрићу који би могао да буде изражен као извод о стању текућег рачуна трасанта код трасата. Тако би се осим безусловног налога за плаћање који установљава радњу издавања менице и чека, истовремено вршио и пренос на покрићу са трасанта на ремитента (Aigler 1925, 861).

Професор Јанковец (Јанковец 1995, 30) се залагао за прихватање правила о преносу права на покрићу, јер би се тиме, наводно, побољшао положај меничног и чековног повериоца чинећи га обезбеђенијим за случај да трасат не изврши акцептирање, односно исплату. Међутим, када би се то схватање прихватило, не би се побољшао положај меничног повериоца, јер тим правилом не утиче на менични однос. Оно је само наставак једног, претходно постојећег односа, на основу кога је трасант уплатио налог трасату за исплату. Према томе, уступањем права на покрићу уступило би се само постојеће ванменично право које трасант има према трасату и поводом кога би могао и судски да га принуди у случају ако не би хтео да акцептира или исплати меницу. Исто важи и за чек. Дакле, ремитентов менични (чековни) положај се не би променио, него би он само добио додатно средство обезбеђења, али само као правни субјект који, између осталог, има улогу ремитента. Заправо, то би био потпуно одвојен правни однос – уступањем потраживања би се стицало ванменично право, док би се издавањем менице добијало менично право.

Као закључак се намеће да уступање права на покрићу нема менични и чековни значај него само значај класичног ванменичног и ванчековног средства обезбеђења (Ferguson 1990, 98). Као такво би

у чувеном Меничном закону из 1882. године (*Bills of Exchange Act 1882, sec. 53.1*) изричито је било предвиђено да се издавањем менице не преноси право на суми коју трасат „држи“ за рачун трасанта. Радњом издавања менице, ремитент није стекао право према трасату, али ни према суми коју он држи за трасанта, што показује да трасат још увек (до радње акцептирања) није преузео ни једну меничну обавезу а, последично томе, ни одговорност (Ellinger, Lomnicka, Hare, 427).

могло да послужи и јемство, али и залога. Чини се да се тако губи из вида суштина менице и чека као инструмената плаћања којима се формирају обавезе јаче правне снаге у односу на класичне грађанске облигације, а што се испољава нарочито у њиховом олакшаном остварењу. Штавише, меница и чек представљају својеврстан генератор, а класичне грађанске обавезе пролажењем кроз тај генератор добијају ново својство, појачавајући снагу обавезе у формалном смислу. У том смислу се, уступање права на покрићу чини формално беспредметним, јер се тиме положај меничног повериоца не побољшава у меничноправном смислу него само у грађанскоправном. Према томе, уочљив је и значај меничних радњи гарантовања испуњења меничне обавезе где се формално грађанско гарантовање преображава у менично (радњом авалирања, евентуално интервенције). Значај се састоји у томе што једна грађанска обавеза добија на јачини правне снаге пролазећи кроз менични „генератор“.

Зато се и чини сувишним да се уз радњу издавања претпоставља и уступање права на покрићу, јер се тиме не добија ништа више но што се већ имало – меничноправно се не добија ништа, док грађанскоправно посматрано, већ постоји потраживање из основног посла лица које је у меници представљено као ремитент према лицу које је представљено као трасант. Чак се и само обезбеђујуће право на покрићу чини привидним, јер поверилац из основног посла, свакако, има могућност да се принудно намири из тог покрића ако му дужник из основног посла не испуни обавезу.

4. ЗАКЉУЧАК

Имајући у виду апстрактност менице и чека као инструмената плаћања, која, даље, установљава самосталност меничне и чековне обавезе, јасно је да не постоји непосредна правна веза основног посла поводом кога су настали и тих инструмената. Тачније речено, не постоји правни утицај основног посла на меничне и чековне односе. При томе, таква одвојеност меничног (чековног) посла од основног посла не представља по себи одређени недостатак на који би требало указати научним истраживањем и отклонити га, нити представља анахронизам својствен поменутој староримској стипулацији. Раздвојеност основног и меничног посла је учињена из функционалног разлога, како би се остваривање меничног (чековног) права учинило једноставнијим и бржим, односно, ефикаснијим.

У том смислу је разматран утицај постојања покрића на остварење меничних и чековних права у оквиру чега је правном логиком наметнут закључак о његовој правној безначајности. Наиме,

установљено је да покриће, без обзира на то да ли постоји, не може да утиче на остварење меничног и чековног права. Основни разлог је у томе што је путем апстрактности пренебрегнут читав низ основних правних послова (уговора о продаји, текућем рачуну, чеку, акцепту), који указују на везу са покрићем, чиме се, заправо, путем самосталности меничне обавезе само потврдила већ установљена одвезаност од основног посла и покрића. Дакле, закључује се да је менична обавеза не само апстрактна, него и самостална јер своју пуноважност заснива не на неком извору мимо себе, већ у себи самој, то јест у меници, меничној форми као таквој. У том смислу, ако је след меничних радњи и меничне форме правилно уклопљен, онда на тако створену обавезу не може да утиче предменични посао који се, доцније, покаже непостојећим или правно неваљаним. Због тога, тако створена обавеза постоји независно од покрића, јер иако је хронолошки и узрочно последично деловало да трасат преузима обавезу као трасантов банкар са циљем да исплати трасантов дуг ремитенту, то након акцептирања престаје да буде правно важно. Након акцептирања то постаје трасатова (акцептантова) менична обавеза коју ће морати да исплати и поводом чије исплате неће моћи да приговори да на трасантовом рачуну код њега нема новчаног покрића.

Иста логика је примењива на чек, с тим што трасат код чека остаје правно необавезан све време његовог постојања, чак и приликом саме презентације на плаћање. Безначај покрића се састоји у томе што трасат код није дужан да исплати чек и ако оно постоји, као што, супротно, није спречен да га исплати уколико покриће не постоји. С обзиром да не постоји формални прихват трасантовог налога као код менице (акцепт), јасно је да не постоји ни чековна обавеза трасата, а сходно томе ни било какав правни утицај трасатовог покрића на трасатово понашање приликом исплате чека.

Најзад, претпостављено уступање права на покрићу са трасанта на ремитента, које би се, наводно, увек дешавало путем радње издавања менице, односно чека, једноставно није у складу са правном логиком, али ни са сврхом тих хартија од вредности. Прво, такав пренос не би био фактички, вољно, изражен, већ само правно претпостављен, што би у случају да нема изричите законске норме која такав пренос установљава било потпуно незаконито. И, друго, и да се таквом преносу покрића призна правна важност, она би била ограничена само на грађанскоправни, а не и на менични и чековни контекст, што, у крајњем исходу, самом ремитенту не би много значило. У том случају, трасатов положај према њему не би био промењен, јер би и даље зависио од искључиве воље трасата, а у погледу покрића, он свакако има право да се намири из њега на основу грађанскоправног односа насталог пре издавања менице,

односно чека. Дакле, преносом права на покрићу се не би ништа учинило на пољу меничне, односно чековне сигурности, а то значи на унапређивању ефикасности. Напротив, привидно би се побољшао само грађанскоправни положај лица које је, између осталог, и законити ималац менице. Привидност се састоји у томе што би уступањем права на покрићу законити ималац менице добио оно што је и до тада већ имао, односно што је принудном, грађанском, судском, поступку на крају могао и да добије.

ЛИТЕРАТУРА (REFERENCES)

- Aigler, W. Ralph. 7/1925. Rights of holder of bill of exchange against the drawee. *Harvard Law Review* 38: 857–886.
- Бартош, Милан, Зоран Антонијевић, Владимир Јовановић. 1974. *Менично и чековно право*. Београд: Привредни преглед. (Bartoš Milan, Zoran Antonijević, Vladimir Jovanović. 1974. *Menično i čekovno pravo*. Beograd: Privredni pregled.)
- Brehm, Wolfgang, Christian Berger. 2006. *Sachenrecht*, 2. Auflage. Tübingen: Mohr Siebeck.
- Brütt, Lorenz. 1908. *Die abstrakte Forderung nach Deutschen Reichsrecht*. Berlin: J. Guttentag Verlagsbuchhandlung.
- Bujuklić, Žika. 2005. *Form Romanum*. 1. izdanje. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Elinger, E. P., Eva Lomnicka, C. V. M. Hare. 2011. *Ellinger's Modern Banking Law*. Oxford: Oxford University Press.
- Ferguson, D. Kenneth. 1/1990. Does Payment by Check Constitute a Transfer Upon Delivery or Payment?. *American Bankruptcy Law Journal* 64: 93–112.
- Гамс, Андрија. 1956. *Увод у грађанско право*. II прерађено и допуњено издање. Београд: Научна књига. (Gams, Andrija. 1956. *Uvod u građansko pravo*. II prerađeno i dopunjeno izdanje. Beograd: Naučna knjiga.)
- Gursky, Karl-Heinz. 2007. *Wertpapierrecht*. 3. neu bearbeitete Auflage. Heidelberg: C.F. Müller Verlag.
- Jacobi, Ernest. 1956. *Wechsel- und Scheckrecht: unter Berücksichtigung des ausländischen Rechts*. Berlin: Walter de Gruyter.
- Јакшић, Стеван. 1962. *Облигационо право – општи део*. Сарајево: Издавачко предузеће Веселин Маслеша. (Jakšić, Stevan. 1962. *Obligaciono pravo – opšti deo*. Sarajevo: Izdavačko preduzeće Veselin Masleša.)

- Јанковец, Ивица. 7–8/1995. Менично покриће. *Право и привреда* XXXIII: 14–31. (Jankovec, Ivica. 7–8/1995. Menično pokriće. *Pravo i privreda* XXXIII: 14–31.)
- Јанковић, Светислав. 11/2013. Ћији је, заправо, saldo на bankarskom текућем рачуну?. *Pravni život* 26: 631–645.
- Јанковић, Светислав. 11/2018. Da li su svi klasični čekovi u Srbiji, zaправо, certificirani?. *Pravni život* 31: 51–65.
- Јосиповић, Иво. 7–10/1983. Neki problemi vezani za krivično djelo izdavanja чека без покрића. *Naša Zakonitost* XXXVII: 123–131.
- Јовановић, Небојша. 2015. *Увод у Common Law уговорно право*. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду. (Jovanović, Nebojša. 2015. *Uvod u Common Law ugovorno pravo*. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.)
- McKendrick, Ewan. 2010. *Goode on Commercial Law*. 4th edition. London: Penguin Books.
- Moens, Gabriel, Peter Gillies. 1998. *International Trade and Business: Law, Policy and Ethics*. Sydney: Cavendish Publishing.
- Радовић, Мирјана. 1/2011. Традиционо својство тзв. стварноправних хартија од вредности. *Анали Правног факултета у Београду* 59: 294–319. (Radović, Mirjana. 1/2011. Tradiciono svojstvo tzv. stvarnopravnih hartija od vrednosti. *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu* 59: 294–319.)
- Радовић, Мирјана. 2016. Платни промет – право банкарских платних услуга. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду. (Radović, Mirjana. 2016. *Platni promet – pravo bankarskih platnih usluga*. Beograd. Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.)
- Стојановић, Драгољуб Д., Оливер Б. Антић. 2004. *Увод у грађанско право*. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду. (Stojanović, Dragoljub D., Oliver B. Antić. 2004. *Uvod u građansko pravo*. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.)
- Stone, Richard. 2005. *The Modern Law of Contract*. 6th edition. London: Cavendish Publishing.
- Шкулић, Милан. 2015. Брише се кривично дело издавања чека без покрића. *Политика*. Октобар. <http://www.politika.rs/scc/clanak/341304/Brise-se-krivicno-delo-izdavanja-ceka-bez-pokrica>, последњи приступ 19. априла 2020. (Škulić, Milan. 2015. Briše se krivično delo izdavanja чека без покрића. *Politika*. oktobar. <http://www.politika.rs/scc/clanak/341304/Brise-se-krivicno-delo-izdavanja-ceka-bez-pokrica>, poslednji pristup 19. aprila 2020.)
- Васиљевић, Мирко. 2012. *Трговинско право*. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду. (Vasiljević, Mirko. 2012. *Trgovinsko pravo*. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.)

- Vodinelić, V. Vladimir. 2012. *Građansko pravo – Uvod u građansko pravo i Opšto deo građanskog prava*. Beograd: Službeni glasnik.
- Von Mehren, T. Arthur, Peter L. Murray. 2007. *Law in the United States*. 2nd edition. New York: Cambridge University Press.
- Vuković, Mihajlo. 2–3/1959. Značenje apstraktnog elementa u ugovorima. *Arhiv za pravne i društvene nauke* LXXIV: 166–174.
- Zimmermann, Reinhard. 1990. *The Law of Obligations – Roman foundations of the Civilian Traditions*. Cape Town: Oxford University Press.

Svetislav Janković, PhD

Assistant Professor

University of Belgrade Faculty of Law

THE LEGAL INSIGNIFICANCE OF THE FINANCIAL COVERAGE AT THE BILL OF EXCHANGE AND THE CHEQUE

Summary

Due to the identical personal structure, the bill of exchange and the cheque have a common feature regarding the drawer's cover on a banking account which is administrated by the drawee. It seems that sufficiency of adequate funds, which should cover the drawer's order from these instruments, doesn't have any legal significance for the drawee and the acceptor. At first glance the position of drawee and acceptor is different because the drawee's obligation is also not derived from the bill of exchange; however, the acceptor has an obligation due to his acceptance of the drawer's order. However, at the stage of collection, drawee and acceptor have a similar position regarding financial cover by drawer's account. Regardless of whether there is financial coverage, the legal position of the drawee and acceptor remains unchanged, because their position could be changed only through their legally relevant will, manifested in the instrument as such.

Key words: *Bill of exchange. – Cheque. – Abstractiveness. – Stipulatio. – Coverage.*

Article history:

Received: 24. 6. 2020.

Accepted: 7. 8. 2020.